

EU:s militarisering

Eva-Britt Svensson

Ordlista

ASD	AeroSpace and Defence, europeisk försvarsindustriförening
Berlin plus	avtal mellan EU och Nato
CivCom	civila kommittén som planerar EU:s civila insatser
Coreper	grupp ambassadörer från medlemsländernas representationer i Bryssel
EAPR	Euroatlantiskt partnerskapsråd, samarbete mellan Nato och PFF
EEC	European Economic Community, föregångare till EU
ECAP	European Capabilities Action Plan, arbetsgrupp inom KUSP
EDA	European Defence Agency, försvarsbyrå
EGF	European Gendarmerie Force, paramilitära polisstyrkor
ERRF	European Rapid Reaction Force, insatsstyrka
ESDP	European Security and Defence Policy, EU:s säkerhets- och försvarspolitik
EUBG	European Union battlegroups, snabbinsatsstyrka
EUMC	European Military Committee, militära kommitté
EUMS	militära staben
EUSC	European Satellite Centre, satellitcentrum
FIF	Försvarsindustriföreningen
GUSP	gemensam utrikes- och säkerhetspolitik
HTF	Headline Goal Task Force (arbetsgrupp inom KUSP)
IAEA	International Atomic Energy Agency
ISS	institutet för säkerhetsstudier
KUSP	kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik
LOI-avtalet	Letter of Intent, samarbete om krigsmateriel
Nato	North Atlantic Treaty Organization
OCCAR	Organisation Conjoint de Cooperation en matiere d'Armement (samarbete om krigsmateriel)
OSSE	Organisationen för samarbete och säkerhet i Europa
Petersbergs- uppdragen	(humanitära insatser och räddningsinsatser, fredsbevarande insatser och insatser med stridskrafter vid krishantering inklusive fredsskapande åtgärder)
PFF	Partnerskap för fred, samarbete med Nato
SitCen	Situation Centre, lägescentral för underrättelseinformation
SHAPE	Natos högkvarter
WEAG	Western European Armaments Group, samarbete om krigsmateriel
WEAO	Western European Armaments Organization, samarbete om krigsmateriel
VEU	Västeuroepiska Unionen

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
1 Fördrag och överenskommelser	9
Maastrichtfördraget	9
Amsterdamfördraget	9
Kölndeklarationen	10
Slutsatser - Europarådet i Helsingfors	10
Nicefördraget	11
Fördrag om ny konstitution	11
Kommentar	12
2 Säkerhetsstrategi	13
Globala utmaningar	13
Hotbilder	13
Strategiska mål	14
Politiska konsekvenser för Europa	14
Kommentar	14
3 Militära organ	16
Kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik	16
EU:s militära kommitté	16
EU:s militära stab	17
Civila kommittén	17
Generalsekretariat	17
Policyenhet	17
Lägescentral	18
Satellitcentrum och Institutet för säkerhetsstudier	18

Europeiska försvarsbyrån	18
Kommissionen	19
Kommentar	19
4 Militära resurser	20
Krishanteringsstyrka	20
Stridsgrupper	20
Eurocorps	21
European Gendarmerie Force	22
Kommentar	22
5 Krigsmateriel	23
Western European Armaments Group	24
Western European Armaments Organization	24
OCCAR	24
LOI-avtalet	24
Europeiska försvarsbyrån	25
Kärnvapen	25
Kommentar	26
6 EU, VEU och Nato	27
Västeuropeiska unionen	27
North Atlantic Treaty Organization	27
Partnerskap för fred	28
Euroatlantiskt partnerskapsråd	28
Berlin plus	28
Samråd	29
Kommentar	30
7 Svensk säkerhetspolitik	31
Historiskt vägval	31
Neutralitetspolitik i förändring	32
Svensk anknötning till Nato	33
Svensk vapenindustri	34
Svensk representation i militära organ i Bryssel	35
Kommentar	36

Förord

De senaste tio åren har inneburit stora förändringar inom den Europeiska unionen när det gäller utvecklingen av de militära strukturerna och resurserna. Det är svårt för medborgarna att hänga med. Detta är ett försök att beskriva utvecklingen.

Arbetet med skriften har skett i två etapper. I den första ingick att hämta in fakta från olika utredningar, protokoll, artiklar, officiella hemsidor på nätet, mm samt intervjuer med olika företrädare i Bryssel. Ingela Mårtensson, utredare, har ansvarat för denna del.

Den andra etappen bestod av att diskutera de politiska slutsatserna av utvecklingen. Det görs i kommentarerna efter varje avsnitt samt i den inledande sammanfattningen. Jag har varit ansvarig för dessa avsnitt. I diskussionerna har Herman Schmid, fd EU-parlamentariker (v), deltagit.

Vi har valt detta upplägg för att olika läsare ska kunna ta del av skriften helt eller delvis antingen det gäller studiecirklar, politiska debatter eller allmänt intresse.

Vi som har bidragit till att ta fram denna skrift om EU:s militarisering tycker att det är angeläget att svenska medborgare får en inblick i vad som sker på detta område och hur Sverige medverkar i utvecklingen. Vi efterlyser en bred debatt om EU:s militarisering och den svenska anpassningen.

Växjö i augusti 2006

Eva-Britt Svensson
EU-parlamentariker

Sammanfattning

När den Europeiska unionen skapades i och med Maastrichtfördraget 1991 så stod det klart att unionen skulle ha en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Det dröjde några år innan den fick mer konkret innehåll, men sedan tog det fart.

EU:s militarisering kan indelas i tre etapper:

1. Beslut tas om att förstärka EU:s säkerhets- och försvarspolitik t ex vid toppmöten i Amsterdam, Köln, Helsingfors och Nice.
2. Institutioner och resurser byggs upp, t ex kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik, militära kommittén, militära staben, policyenheten, försvarsbyrån, satellitcentrum, institutet för säkerhetspolitiska studier.
3. Aktioner inleds i samarbete med Nato.

Vissa tror att en fjärde fas inträffar efter 2010 då EU byggt upp kommando-strukturer, skaffat transportplan, installerat egna högkvarter, mm. Därmed skulle EU vara självständigt från Nato och kunna agera på egen hand. Man får dock inte glömma att varken Nato eller EU har egna styrkor utan förli-tar sig på nationella resurser, som medlemsstaterna kan bidra med. Dessut-om är 19 av 25 EU-stater natomedlemmar och fyra är med i Partnerskap för fred (samarbete med Nato).

Klart är i alla fall att EU militariseras och har ambitionen att bli en militär stormakt. EU vill vara en global aktör i likhet med USA. Förbindelserna mellan EU, Nato och USA är också mycket starka men också motsätt-ningsfulla. USA har ett mycket stort inflytande på EU. Kritik mot USA:s brott mot internationell lag och mänskliga rättigheter existerar knappast i de kretsar som ansvarar för EU:s militära verksamhet. Så frågan är hur själv-ständigt EU kan bli som militärmakt.

EU vänder sig visserligen mot USA:s planer på att militarisera rymden. Amerikanska regeringen satsar 20 miljarder dollar per år för att nå dithän. Men

om USA fullföljer sina planer, då finns öppningar för att EU kan följa efter.

EU lyfter fram icke-spridningsavtalet som mycket väsentligt och IAEA:s (International Atomic Energy Agency) roll för att kontrollera att inte fler stater skaffar sig kärnvapen. I avtalet ingår att kärnvapenstaterna förbundit sig att successivt avveckla alla kärnvapen. Det säger EU inget om. Det faktum att två av unionens medlemmar har kärnvapen och dessutom utvecklar dem är inte en fråga som existerar i EU. Dessutom har USA ca 150 kärnvapen utplacerade i Belgien, Grekland, Italien, Nederländerna och Tyskland. Detta strider mot icke-spridningsavtalet, då dessa länder därmed får tillgång till kärnvapen. Det ger ett intryck av att kärnvapen är nödvändiga för EU-ländernas säkerhet.

Produktion och utveckling av krigsmateriel är en mycket viktig del av EU:s säkerhetspolitik. Det finns en stark vilja i vissa kretsar att skynda på utvecklingen mot en gemensam upphandlingsprocess för krigsmateriel med målet om en gemensam politik för försvarsmateriel inom EU.

Därför startade försvarsbyrån 2004. Syftet är att utveckla försvarskapaciteten, stärka samarbetet om krigsmateriel, stärka försvarsindustrin i Europa och främja militär forskning och utveckling.

Europeiska försvarsindustriföreningar är mycket aktiva lobbyorganisationer. De är självklart tillfredsställda över utvecklingen i EU med satsningar på krishanteringsstyrka och snabbinsatsstyrka som kräver nya krigsmateriel. Dessutom har medlemsländerna i förslaget till konstitution skrivit under på att de ska upprusta.

Försvarsindustrin har de senaste tio åren genomgått en omstrukturering utan tidigare motstycke. I Europa startade den i mitten av 90-talet främst inom flygområdet. Många av försvarsindustrierna i Europa styrs av företag i USA pga nya ägarförhållanden.

EU medverkar till att bygga upp ett europeiskt militärindustriellt komplex, som kan hota nationalstaternas demokrati. Det gäller inte minst medlemsländernas rätt att själva bestämma över sin policy för export av krigsmateriel.

I folkomröstningen 1994 hävdade ja-sidan att Sverige skulle kunna förbli neutralt som medlem i EU. EU-medlemskapet har i stället inneburit att Sverige övergivit en traditionell och framgångsrik säkerhetspolitik. Under många år var neutralitet, fredliga lösningar på konflikter, nedrustning, stöd till FN och solidaritet med tredje världen det som karaktäriserade svensk utrikespolitik. Nu gäller motsatsen.

Regeringen spelar ett dubbelspel gentemot det svenska folket. Offentligt säger man att militär alliansfrihet är en hörnsten i svensk säkerhetspolitik men i praktiken är alliansfriheten tömd på innehåll.

Sverige bidrar på en mängd olika sätt till EU:s militarisering. Sverige är berett att skicka ut soldater i rena krigsinsatser världen över för att sprida EU:s värderingar och hävda dess intressen, t ex behovet av energi.

Solidariteten har vänts från de fattiga folken till västvärldens rika länder med USA i spetsen. Samarbetet med Nato förstärks. Sverige ställer inte längre krav på att militära insatser, som vi deltar i ska ha FN-mandat.

Krigsmaterielindustrin i Sverige byggdes upp för att göra svensk neutralitet trovärdig i händelse av krig. Idag har den ”svenska vapenindustrin” utländska ägare – det går inte längre att tala om svensk vapenindustri. Bofors och Hägglunds har amerikanska ägare och styrs därmed från USA.

Industrins syfte har övergått till att exportera så mycket vapen som möjligt ut i världen. Svensk vapenexport har ökat drastiskt de senaste åren.

Sammanfattningsvis kan konstateras att EU satsar hårt på att bygga upp militära strukturer och resurser. EU:s säkerhetsstrategi är inriktad på militära lösningarna på kriser i världen. Tillsammans med framför allt USA och Nato ska man försvara sina intressen och värderingar.

Det finns inte någon kritik mot den världsordning som idag styrs av USA. EU anammar USA:s doktrin om ”pre-emptive war” (föregripande krig) – man ska vara beredd att ingripa militärt utomlands innan en kris uppstår genom att kriga. Det är ett mycket manligt sätt att närma sig problemen. Det gäller att vara fysiskt stark – att skaffa sig militära muskler. Det är i det perspektivet man ska se EU:s militarisering.

I Fördrag och överenskommelser

Den militära utvecklingen i EU speglas i olika fördrag och beslut av Europeiska rådet. I bilaga 1 återges delar av vissa artiklar, som berör den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken.

Maastrichtfördraget

I februari 1992 undertecknades Maastrichtfördraget av medlemsländerna och därmed bildades Europeiska Unionen. Ett viktigt område i det utökade europeiska samarbetet är införandet av en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik som på lång sikt ska forma ”en gemensam försvarspolitik som med tiden skulle kunna leda till gemensamt försvar.” (Artikel J4).

Vidare fastslås att Västeuropeiska Unionen (VEU) är en integrerad del av unionens utveckling och ska utarbeta och genomföra EU:s beslut som berör försvaret. VEU består av europeiska statar med undantag av Danmark.

Amsterdamfördraget

I juni 1997 ägde ett toppmöte rum i Amsterdam. Regeringskonferensen som föregick mötet hade som mål att EU skulle ta nya steg i utvecklingen av säkerhetspolitiken. En av huvudfrågorna var om VEU skulle integreras i EU-systemet.

Som neutrala stater valde Sverige och Finland att inte vara medlemmar i VEU. Trots det tog utrikesministrarna Lena Hjelm-Wallén och Tarja Halonen ett initiativ om en svensk-finsk VEU-aktion 1996. De påtalade behovet av en bättre samordnad och effektiv utrikes- och säkerhetspolitik. Deras slutsats var att EU behöver en tydligare relation till de fredsfrämjande uppgifterna inom VEU. ”Vi föreslår en lösning där alla EU:s medlemsstater kan delta jämbördigt i beslutsfattande och verkställande av operationer som VEU utför på EU:s uppdrag.”

Därmed kunde de sk ”Petersbergsuppdragen” inom VEU (”humanitära insatser och räddningsinsatser, fredsbevarande insatser och insatser med

stridskrafter vid krishantering inklusive fredsskapande åtgärder”) skrivs in i EU-fördraget med stöd av de s k ”neutrala länderna”. (Artikel J7)

Amsterdamfördraget innebar också att en tjänst som ”hög representant” (generalsekreterare) för EU:s Gemensamma Utrikes- och Säkerhetspolitik (GUSP) inrättades samt under denne en gemensam analysenhet för politisk planering och tidig förvarning. Natos f d generalsekreterare Javier Solana utsågs till EU:s höge representant.

Kölindeklarationen

I juni 1999 antog Europeiska rådet en deklARATION i Köln om ”förstärkning av den gemensamma europeiska säkerhets- och försvarspolitiken” (ESDP). Det uttrycktes på följande sätt:

”Rådet bör ha möjlighet att fatta beslut avseende hela den skala av uppgifter i fråga om konfliktförebyggande och krishantering som definieras i Fördraget om Europeiska Unionen, de s k Petersbergsuppgifterna. I detta syfte måste unionen ha förmåga till självständigt handlande, som stöder sig på trovärdiga militära styrkor, möjlighet att besluta att använda dem och vara redo till detta, för att reagera vid internationella krislägen utan att detta strider mot åtgärder som vidtas av Nato.”

Rådet åtog sig att utveckla effektivare europeiska militära resurser och främja en omstrukturering av den europeiska försvarsindustrin.

Europeiska rådet enades också om att EU ska bygga upp en självständig krishanteringsförmåga för att kunna hantera Petersbergsuppgifterna som anges i EU-fördragets artikel J7. EU saknar ett antal resurser som krävs för att genomföra de militärt mer krävande Petersbergsuppgifterna. Vid behov ville EU därför ha möjlighet att använda sig av Natos resurser på dessa områden. Därmed inleddes samarbetet med Nato.

Beslut vid toppmöte i Helsingfors

Ett halvår senare, i december 1999 är det dags igen. Utifrån EU-rådets deklARATION i Köln kom man bl a överens om att:

”medlemsstaterna genom frivilligt samarbete under EU-ledda operationer senast 2003 måste vara i stånd att inom 60 dagar sätta in och därefter under minst ett år underhålla styrkor på upp till 60 000 man som klarar av hela skalan av Petersbergsuppgifter, ett system för fullständigt samråd, samarbete och insyn mellan EU och Nato ska utvecklas med beaktande av samtliga medlemsstaters behov.”

Rådet beslöt även att en militär kommitté och en militär stab skulle inrättas. Genom mötet i Helsingfors gavs således fastare konturer åt EU:s säkerhets- och försvarspolitik.

Nicefördraget

De institutionella förändringar som beslöts i Köln och vidareutvecklades i Helsingfors konfirmerades vid Europeiska rådets möte i Nice i december 2000. Dessutom tog rådet beslut om att skapa autonoma institutioner inom ramen för ESDP, t ex ett satellitcentrum och Institutet för säkerhetsstudier, vilka tidigare ingått i VEU.

I Nice fastslogs flera principer för EU:s samarbete med Nato som ”ska präglas av ömsesidighet och stärka båda organisationernas krishanteringsförmåga.”

Fördrag om ny konstitution

I juni 2004 kom EU:s stats- och regeringschefer överens om ett nytt fördrag för Europeiska unionen som ska utgöra en ”konstitution för Europa”. Förslaget till konstitution består av cirka 450 artiklar varav 25 handlar om utrikes- och säkerhetspolitik.

EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken förstärks i förslaget till ny konstitution. Här är några exempel (artikelnummer inom parentes):

Medlemsstaterna ska förbehållslöst stödja unionens politik ”i en anda av lojalitet och ömsesidig solidaritet”. De ska ”avstå från varje handling som strider mot unionens intressen eller riskerar att minska dess effektivitet.” (I-15)

Den gemensamma säkerhets- och försvarspolitikerna ska gradvis utforma en gemensam försvarspolitik, som ”kommer att leda till ett gemensamt försvar, så snart som Europeiska rådet enhälligt har beslutat detta.” (I-40)

Medlemsstaterna ska förbinda sig att gradvis förbättra sina militära resurser. (I-40)

De medlemsstater som uppfyller högre krav på militära resurser, ska upprätta ett permanent strukturerat samarbete. (I-40)

Om en medlemsstat utsätts för ett väpnat angrepp så är de övriga medlemsstaterna skyldiga att ge den stöd och bistånd med alla till buds stående medel. (I-40)

Vid en terroristattack eller naturkatastrof ska unionen ”mobilisera alla instrument som står till dess förfogande, även militära resurser som medlemsstaterna tillhandahåller.” (I-42)

I förslaget ingår inrättande av en utrikesminister. Denne ska leda EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik, vara ordförande i rådet då utrikesfrågor behandlas samt vara en av kommissionens vice ordförande.

Eftersom Frankrike och Holland genom folkomröstningar har sagt nej till förslaget beslöt rådet i juni 2005 att införa ett års tankepaus. Denna tankepaus har i juni 2006 förlängts av rådet ytterligare ett år. Då förväntas Tyskland som ordförandeland komma med förslag till hur man går vidare. Många hoppas på en revision av förslaget, som sedan kan träda i kraft under 2009.

Kommentar

Den militära utvecklingen i EU har skett i rasande fart. Det började med Maastrichtavtalet med antagande av en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik och har sedan successivt lett fram till gemensamma stridsgrupper och planer om gemensamt försvar.

Förslaget till ny konstitution visar att det uppenbarligen finns en ambition att skapa ett Europas Förenta Stater med gemensam ekonomi och gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. EU vill bli en supermakt i likhet med USA. Därför är det viktigt att bygga upp en stark militär organisation. Det gäller inte bara att samordna resurserna, i konstitutionen anges till och med att medlemsstaterna ska upprusta.

I konstitutionen föreslås att en europeisk försvarsbyrå ska inrättas. Några veckor efter att rådet undertecknat konstitutionen beslöts att bilda försvarsbyrån, som startade sin verksamhet 2004. Det var tydligen mycket viktigt att skriva in försvarsbyrån i konstitutionen. Genom försvarsbyrån samordnas bl a utvecklingen av europeisk vapenindustri.

Det föreslås att ett permanent strukturerat samarbete ska äga rum. Det vill säga att militärt starka stater ska kunna gå före och agera i EU:s namn. Samtidigt som förslaget till konstitution undertecknades av regeringscheferna så antogs förslaget om det strukturerade samarbetet eller de sk snabbinsatsstyrkorna (stridsgrupper). Det går verkligen undan.

Källor Maastrichtfördraget • Amsterdamfördraget • Köndecklarationen • Europeiska rådets möte i Helsingfors 1999 – slutsatser, EU-kommissionen • Nicefördraget • Fördrag om upprättande av en konstitution för Europa EU2004-kommittén, 2004 • Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen 1998 - Regeringens skrivelse 1998/99:60 • Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen 1999 - Regeringens skrivelse 1999/00:60 • Svensk-finsk WEU-aktion - artikel i Dagens Nyheter av Lena Hjelm-Wallén och Tarja Halonen 1996-04-21 • Ska EU bli en supermakt? Nej till EU:s skriftserie nr 2, 2003

2 Säkerhetsstrategi

I december 2003 antogs EU:s säkerhetspolitiska strategi ”Ett säkert Europa i en bättre värld” på förslag av Javier Solana. Där konstateras att unionen med 450 miljoner invånare och en fjärdedel av världens bruttonationalinkomst ofrånkomligen är en global aktör. EU anser sig vara beredd att ta sin del av ansvaret för säkerheten i världen och för att skapa en bättre värld. Här redovisas en kort sammanfattning.

Globala utmaningar

Fattigdomen i världen och utbredningen av aids är några av de globala utmaningarna. Sedan nämns kampen om naturresurser, särskilt vatten, antas leda till folkförflyttningar.

En utmaning som direkt berör Europa är energitillgången, eftersom Europa är världens största importör av olja och gas. Denna import står för femtio procent av nuvarande energianvändning men beräknas öka till sjuttio procent år 2030. Den största delen av energiimporten kommer från Gulfstaterna, Ryssland och Nordafrika.

Hotbilder

Några hotbilder som pekas ut:

- Terrorism – ett växande strategiskt hot mot hela Europa.
- Spridning av massförstörelsevapen – det potentiellt största hotet mot EU:s säkerhet. Risker för kapprustning med massförstörelsevapen i Mellanöstern anses särskilt hotfull.
- Regionala konflikter – grogrund för extremism och terrorism.
- Stater i upplösning – pga korrupcion, maktmissbruk, svaga institutioner, bristande ansvar och civila konflikter.
- Organiserad brottslighet – smuggling av narkotika, kvinnor, illegala invandrare och vapen står för en stor del av den verksamhet som bedrivs av kriminella ligor och som har Europa som mål.

Strategiska mål

Europeiska unionen har tre strategiska mål för att försvara sin säkerhet och främja sina värderingar. Att bemöta hoten – konfliktförebyggande åtgärder t ex motverka finansiering av terrorism, stärka IAEA, förbättra kontroll av export av illegala varor. Motarbetande av terrorism kan kräva en samverkan mellan underrättelseverksamhet, polis, rättsväsende, militär och andra medel.

Att skapa säkerhet i grannskapet – verka för ett bälte av välstyrda länder öster om unionen och runt Medelhavet. Insatserna bör samordnas med USA, Ryssland, Nato och andra internationella parter.

En världsordning grundad på effektiv multilateralism – transatlantiska förbindelserna prioriteras exempelvis USA och Nato.

Politiska konsekvenser

EU kräver en aktivare politik för att möta de nya, växande hoten. Som en union med 25 medlemmar, som anslår mer än 160 miljarder euro i försvarsmedel anses EU vara kapabelt att upprätthålla flera insatser samtidigt. För att nå de strategiska målen måste EU vara mer aktivt, ha större resurser, agera mer enhetligt och samarbeta med andra.

Mera resurser – ett mer resursstarkt EU håller på att byggas upp – särskilt med inrättandet av en försvarsbyrå.

EU behöver militära styrkor, som är flexibla. Det behövs mer resurser för försvaret och en effektiv användning av resurserna. För gemensamma hotbedömningar fordras ett förbättrat underlättelsesamarbete mellan medlemsstater och partnerländer. De permanenta arrangemangen mellan EU och Nato ökar EU:s operativa kapacitet och bildar ramen för det strategiska partnerskapet mellan de båda organisationerna i fråga om krishantering.

Mer enhetlighet – samordning av europeiska biståndsprogram och Europeiska utvecklingsfonden, militära och civila resurser från medlemsstaterna samt andra instrument. Diplomatiska ansträngningar samt utvecklings-, handels- och miljöpolitik ska följa samma dagordning.

Samarbete mellan partner – de transatlantiska förbindelserna anses oersättliga. I samverkan ska EU och USA bli en överväldigande kraft. Ett effektivt och väl balanserat partnerskap med USA eftersträvas.

Kommentar

I strategidokumentet görs en ytlig analys av de nya hot som möter världen idag; fattigdom, pandemier, vatten- och energibrist, terrorism, organiserad brottslighet. Ingenting sägs om de motsättningar som existerar i Europa idag.

Slutmålet är att åstadkomma en rättvisare, tryggare och mer enad värld. Det ska man åstadkomma genom att de starka länderna ska gå samman i olika partnerskap för att driva igenom sina lösningar och värderingar samt bevaka sina egna intressen. Ett intresse som pekas ut är energin.

Inte minst oroande är den emfas med vilken man framhåller samarbetet med USA och Nato. EU vill skapa en ny supermakt som tillsammans med den enda supermakten idag – USA – ska styra världen. Strategin saknar helt ett tredje-världen-perspektiv. Det finns inte någon kritik mot den världsordning som idag styrs av USA. EU anammar USA:s doktrin om ”pre-emptive war” (föregripande krig) – man ska vara beredd att ingripa militärt utomlands innan en kris uppstår genom att kriga.

Sist men inte minst saknas ett gender-perspektiv i EU:s strategi för en bättre värld. Det är ett mycket manligt sätt att närma sig problemen. Det gäller att vara fysiskt stark – att skaffa sig militära muskler. De militära lösningarna på kriser i världen prioriteras. De starka länderna ska härska över de svagare och försvara sina intressen och värderingar.

3 Militära organ

Europeiska rådet har till uppgift att slå fast de allmänna principer och riktlinjer som ska gälla för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Ministerrådet genomför utrikespolitiken.

GUSP-frågorna behandlas av EU-ländernas utrikesministrar under rubriken ”Allmänna frågor och yttre förbindelser”.

Rådets möten förbereds av Coreper (ambassadörsgrupp) och Kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik (KUSP), och dessförinnan av cirka 30 arbetsgrupper, som ansvarar för olika geografiska och tematiska områden. Exempel på sådana grupper är HTF-gruppen (Headline Goal Task Force) och ECAP (European Capabilities Action Plan). Dessa två arbetsgrupper är centrala i säkerhetspolitiken.

Kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik

Kommittén för utrikes- och säkerhetspolitik (KUSP) består av tjänstemän från medlemsländernas utrikesministerier (diplomater), som är permanent stationerade i Bryssel. Även kommissionen och rådets generalsekretariat (inklusive policyenheten och den höge representanten) är närvarande vid kommitténs möten, vilka äger rum cirka en gång i veckan. KUSP ska övervaka den säkerhetspolitiska situationen på de områden som berör GUSP (inte handel och bistånd) och avge yttranden till ministerrådet.

KUSP är navet i EU:s krishantering och ansvarar för samordningen av civila och militära insatser. Vid behov kan den höge representanten sitta som ordförande i kommittén. KUSP inrättades permanent i januari 2001.

EU:s militära kommitté

Den militära kommittén (EUMC) är EU:s högsta militära organ. Kommittén är sammansatt av medlemsländernas överbefälhavare, ofta företrädare av sina representanter, som är stationerade vid respektive medlemslands representation i Bryssel. Kommitténs uppgift är att, för medlemsländernas räk-

ning, ge råd och rekommendationer till KUSP och den höge representanten, samt att ge instruktioner till den militära staben. Ordföranden deltar vid behov i KUSP och i Natos militära kommitté, samt närvarar vid rådets möten när försvarsfrågor diskuteras. Ordföranden är också den huvudsakliga kontakten för operationschefen vid en militär operation. Kommittén inrättades permanent i april 2001.

EU:s militära stab

Den militära staben (EUMS) består av unionens militära expertis. Staben ska bidra med sakkunskap, analyser, förvarning och strategisk planering inför de Petersbergsuppdrag som ska genomföras av krishanteringsstyrkan, och därmed hjälpa KUSP och den militära kommittén i deras arbete. Den ska även fungera som en förbindelselänk mellan EU:s politiska och militära organ och de militära resurser som står till EU:s förfogande. Staben inrättades permanent i juni 2001.

Civila kommittén

Den civila kommittén (CivCom) består av tjänstemän och experter från medlemsländerna och ska bistå såväl KUSP som Coreper med råd och rekommendationer inom civil krishantering. CivCom arbetar med att sätta upp mål för och planera EU-insatser inom områdena polis, rättsväsende, civil administration och räddningstjänst. Kommittén inrättades i maj 2000.

Generalsekretariat

GUSP-arbetet inom ministerrådet stöds av rådets generalsekretariat. Rådets generalsekreterare (även kallad hög representant) ska biträda ordförandelandet med utformning, förberedelse och genomförande av utrikespolitiken. För närvarande innehas posten av Javier Solana (f d generalsekreterare i Nato).

Policyenhet

”Policyenheten för analys och tidig förvarning” ska stödja den höge representanten och fungera som dennes personliga stab. Enheten ska

1. övervaka och analysera utvecklingen inom områden som har betydelse för GUSP
2. utvärdera EU:s utrikes- och säkerhetspolitiska intressen
3. bidra med tidig varning för händelser och politiska kriser som kan få betydelse för GUSP

4. bistå ordförandeskapet med att utforma och analysera politiska valmöjligheter.

Lägescentral

Lägescentralen, SitCen (Situation Centre), är en enhet inom generalsekretariatet som inrättats gemensamt av policyenheten och den militära staben. SitCen är EU:s gemensamma organ för insamling och bearbetning av underrättelseinformation. Informationen kan till exempel komma från medlemsländerna, från den militära staben, från EU:s satellitcentrum eller från EU:s övervakningsmissioner. SitCen är bemannat 24 timmar om dygnet för att kunna utföra kontinuerlig bevakning av kriser och konflikter. SitCen stödjer KUSP och den militära kommittén under pågående operationer.

Satellitcentrum och Institutet för säkerhetsstudier

I samband med att Väst europeiska unionen (VEU) avvecklade sin operativa verksamhet och EU utvecklade sin egen, så tog EU över VEU:s satellitcentrum och institutet för säkerhetsstudier (ISS). Satellitcentret (EUSC) ska genom produktion och analys av satellitbilder förstärka den tidiga förvarningen och krisövervakningen inom ramen för EU:s försvars- och säkerhetspolitik.

EU:s institut för säkerhetsstudier ska bedriva akademisk forskning och analys som utvecklar den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, inklusive försvarspolitik. Såväl EU:s satellitcentrum som ISS leds av en styrelse med ministerrådets generalsekreterare som ordförande. De inledde sina verksamheter för EU i januari 2002.

Europeiska försvarsbyrån

I juli 2004 tog ministerrådet beslut om att bilda den europeiska försvarsbyrån (EDA) och samma år startade dess verksamhet. Byrån ska stödja rådet och medlemsländerna i deras arbete att förbättra EU:s militära krishanteringsförmåga samt stödja EU:s säkerhets- och försvarspolitik. Det ska den bland annat göra genom att utvärdera existerande försvarsresurser och identifiera framtida behov. En annan viktig uppgift är att stödja upprättandet av en konkurrenskraftig europeisk försvarsindustrimarknad. (Se vidare i avsnittet om krigsmateriel.)

EDA arbetar under överinseende av ministerrådet och leds av en styrelse bestående av de deltagande ländernas försvarsministrar samt en representant

från kommissionen - f n Javier Solana - som är styrelseordförande.

Verksamhetsledningen består av verkställande direktören, vice vd och sju sektionschefer. En av dessa är Ulf Hammarström som tidigare arbetade på försvarsdepartementet. Han ansvarar för industri och marknad. Totalt finns 94 tjänster inom byrån varav fyra innehas av svenskar. Budgeten uppgår till 22 miljoner euro varav Sverige betalar 2,96 procent (ca 6 miljoner kronor) per år. Budgeten täcker personal och lokalkostnader. Gemensamma projekt betalas direkt av deltagande länder.

Samtliga länder utom Danmark deltar i byråns arbete. Danmark fick fyra undantag i samband med folkomröstningen om Maastricht varav ett på det säkerhetspolitiska området, vilket innebär att Danmark inte får lov att delta i aktiviteter eller organisationer inom EU som leds av militärer. I stället deltar Danmark i nato-operationer.

Kommissionen

EU-fördraget slår fast att kommissionen ska delta fullt ut i GUSP-arbetet. Kommissionen bistår ordförandeskapet med att företräda EU utåt och övervaka genomförandet av politiken. Kommissionen kan också, liksom medlemsländerna, lägga förslag till GUSP-åtgärder.

Europaparlamentet är inte involverat i beslutsfattandet i GUSP-frågor, men ordförandelandet ska höra parlamentet om de grundläggande vägvalen när det gäller GUSP och se till att hänsyn tas till dess synpunkter. Ordförandelandet och kommissionen ska regelbundet informera parlamentet om utvecklingen inom GUSP. Detta sker bland annat genom årliga rapporter. Parlamentet kan även ställa frågor och avge rekommendationer till rådet.

Kommentar

Den militära strukturen som beslöts vid toppmötena i Köln, Helsingfors och Nice omsätts i praktiken under åren 2001-04. Som kronan på verket tillkommer europeiska försvarsbyrån EDA med långtgående befogenheter. Och överallt sitter Natos f d generalsekreterare Javier Solana som spindeln i nätet.

4 Militära resurser

Krishanteringsstyrka

European Rapid Reaction Force (ERRF) är tänkt som en transnationell militär styrka som leds av EU. Syftet med ERRF är krishantering enligt Petersbergsuppgifterna.

Beslut om denna styrka togs vid toppmötet i Helsingfors 1999 och ingår i "Headline Goal" (kapacitetsmål) med ambitionen att kunna sända 60 000 militärer till ett krisområde inom 60 dagar och kunna stanna i ett år. Varje enhet ska bestå av 1 500 trupper dvs som ett regemente.

Medlemsländerna anger hur många trupper, vapen och vilken utrustning, som de skulle kunna bidra med. Dessa sammanställs i en sk styrkecatalog. Tanken är således att länderna ska ha beredskap att kunna ställa upp i ERRF. Målet var att denna resurs skulle vara tillgänglig från och med år 2003, men ännu har man inte nått dit.

Stridsgrupper

European Battle Groups (stridsgrupper) är en annan del av EU:s säkerhets- och försvarspolicy. I motsats till ERRF handlar detta om stående trupper. Idén att inrätta stridsgrupper kom upp under ett toppmöte mellan Frankrike och Storbritannien år 2003. I förslaget till konstitution som undertecknades i

EU:s militarisering

Fas 1 • Toppmötesbeslut 1991–2000

Fas 2 • Uppbyggnad 2000–2004

Fas 3 • Aktioner 2003–

Maastricht:

Gemensam utrikes- och säkerhetspolitik

Amsterdam:

Petersbergsuppgifterna

Helsingfors:

Krishanteringsstyrka

Köln:

EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik

juni 2004 föreslås permanent strukturerat samarbete som avser snabbinsatsstyrka. I ett protokoll preciseras förslaget. Fem månader senare i London 2004 deklarerade EU:s försvarsministrar att de är redo att ställa upp med sammanlagt tretton stridsgrupper.

Syftet är att skapa snabbt grupperade enheter (shock troops) för internationella ingripanden och uppgifter som även kan gälla militära stridsinsatser. Varje stridsgrupp ska bestå av 1 500 soldater förberedda för strid samt stödfunktioner. Varje stridsgrupp ska kunna rycka ut med tio dagars varsel och vara på plats inom femton dagar. Den måste kunna verka i åtminstone 30 dagar, vilket kan utökas till 120 dagar med rotation.

Större medlemsländer ska kunna bidra med egna stridsgrupper medan mindre stater kan bilda gemensamma grupper. De ska kunna vara operativa senast 2007. Irland, Danmark och Malta deltar inte i någon stridsgrupp.

Endast fem länder – Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Italien och Spanien – har operativa högkvarter. Det innebär att någon av dessa stater kommer att vara representerade i de övriga staternas staber.

Det finns en nordisk stridsgrupp bestående av Sverige, Finland, Norge och Estland. Trots att Norge inte är medlem i EU har man beslutat att delta. I den militära ledningen för den nordiska gruppen ingår Storbritannien.

Stridsgrupperna ska två och två vara beredda under ett halvår att rycka ut. Det finns ett upplagt schema för denna beredskap – den nordiska gruppen ska vara ansvarig under 2008.

Eurocorps

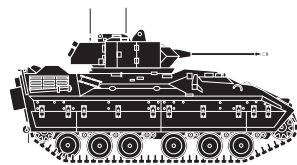
Eurocorps bildades 1992, alltså samma år som Maastrichtfördraget slutligen undertecknades, för att uppfylla en politisk ambition att ha militära resurser.

KUSP
Mil. kom.
Mil. stab
Policyenhet
Generalsekretärare
SitCen
Satellite
Inst. för
säkerhets.

Försvarsbyrå

Snabbinsatsstyrka

Militär

stormakt

2000

Nice:
Samarbete
med Nato

2001

2002

2003

Säkerhets-
strategi

Kongo
Operation
Artemis

Makedonien:
Operation
Concordia

2004

Bosnien-
Hercegovina:
EUFOR
Althea

2005

Gaza:
EUBAM
Rafah

2006

Kongo
Eufor R.D.

2007

Organisationen säger sig arbeta för EU och atlantiska alliansen. Belgien, Frankrike, Tyskland, Luxemburg och Spanien ingår i Eurocorps. Huvudkvarteret ligger i Strasbourg (Frankrike).

European Gendarmerie Force

European Gendarmerie Force (EGF) består av paramilitära polisstyrkor från Frankrike, Italien, Nederländerna, Portugal och Spanien. Syftet är att bistå vid krishantering.

Huvudkvarter ligger i Vicenza (Italien).

Kommentar

EU rustar sig för att klara av alla typer av insatser – från humanitär hjälp till regelrätta strider för att tvinga fram fred. ”Det är mycket svårt att skilja på fredsskapande och krigsskapande insatser” sa EU:s ambassadör i USA John Bruton, när Amsterdamfördraget hade gått igenom. Det måste man hålla med om.

Medlemsstaterna har i protokoll om det strukturerade samarbetet skrivit under att insatsstyrkor får användas i enlighet med principerna i FN-stadgan. Det finns således inga krav på att det ska finnas FN-mandat. Dessutom talas om att medlemsstaterna ska tillhandahålla den militära kapaciteten i enlighet med ”principen om en gemensam styrka”. Enligt internationell lag (folkrätt) måste det finnas FN-mandat för att invadera ett annat land. EU är tydligen i likhet med USA beredd att strunta i internationell rätt.

Det råder knappast någon tveksamhet om att EU håller på att bygga upp sina gemensamma styrkor. Faktum är dock att det medlemmarnas nationella styrkor och vapen som är basen för EU:s resurser. Det är nationalstaterna som betalar notan.

Källor The EU Rapid Reaction Force: Europe Takes on a New Security Challenge av Chris Lindborg • Basic Publications 2001:www.basic.org • European Rapid Recreation Force – en.wikipedia.org • The EU battlegroups and the EU civilian and military cell – European Union factsheets 2005 • European Union battle groups – en.wikipedia.org • The EU Battle Groups: Regiments the Empire av Roger Cole, 2006 • EU sätter upp nya militära mål – artikel av Per-Anders Sjögren i Riksdag och Departement nr 18, 2004 • Eurocorps - www.eurocorps.net • Eurocorps – en.wikipedia.org • European Gendarmerie Force – en.wikipedia.org

5 Krigsmateriel

Enligt EG-fördragets artikel 296 får varje medlemsland med hänvisning till väsentliga säkerhetsintressen undanta tillverkning av eller handel med vapen, ammunition och krigsmateriel från EG-reglerna om fri handel.

Europeiska försvarsföretag står inför stora svårigheter i och med den ökande internationella konkurrensen framför allt när det gäller USA. Därför har EU-kommissionen kommit med olika förslag på hur regleringarna kan avskaffas inom EU för att kunna skapa en enhetlig försvarssektor. Rådet har också uppmanat länderna att gå samman i gemensamma försvarsindustriprojekt.

I EU-fördraget står det att medlemsländerna ska samarbeta i krigsmateriel-frågor för att stödja utvecklingen av en gemensam säkerhets- och försvarspolitik. Ett ökat samarbete mellan ländernas krigsmaterielmyndigheter och försvarsindustrier ses som nödvändigt för att nå de mål som ställts upp för den militära krishanteringen.

Inom rådet finns en uppförandekod (code of conduct) för vapenexport som är frivillig. Nu diskuteras att göra den bindande för alla medlemmar.

Vapenindustrin inom EU

Western European Armaments Group (WEAG) 1993–2005 → **European Defense Agency** (EDA) 2004–

Western European Armaments organization (WEAO) 1996–2005 →

OCCAR (Frankrike, Tyskland, Belgien, Italien, Spanien, Storbritannien) 1996–

LOI (Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland) 2000–

Intresseorganisationer:

AeroSpace and Defense (ASD), Svenska Försvarsindustriföreningen (FIF)

Western European Armaments Group

Western European Armaments Group (WEAG) bildades 1993 som ett samarbetsforum för VEU:s medlemmar.

WEAG:s uppgift var att stärka den europeiska försvarsteknologin, utveckla forskningssamarbete och bidra till en gemensam europeisk marknad för försvarsmateriel. Sverige blev observatör 1997 och senare medlem i november 2000 efter beslut i riksdagen. Vänsterpartiet och miljöpartiet var emot ett medlemskap med hänvisning till svenska regler för vapenexport. I maj 2005 upphörde WEAG då europeiska försvarsbyrån övertagit dess uppgifter.

Western European Armaments Organization

Western European Armaments Organization (WEAO) skapades 1996 som en underavdelning till VEU. WEAO skulle syssla med praktiskt samarbete på försvarsmaterielområdet men har i praktiken endast bedrivit forskningssamarbete. Organisationen sågs länge som ett steg mot en europeisk vapenagentur.

Sverige hade från och med maj 2002 ett långtgående samarbetsavtal med WEAO och deltog på samma villkor som medlemmarna. När avtalet presenterades i riksdagen fanns inga reservationer. Vänsterpartiet och miljöpartiet föreslog i ett särskilt yttrande att man skulle göra en konsekvensanalys av WEAO:s påverkan på de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexport. I maj 2005 upphörde WEAO då europeiska försvarsbyrån övertagit dess uppgifter.

OCCAR

Eftersom en europeisk vapenagentur inte blivit av så beslöt Frankrike och Tyskland 1996 att bilda "Organisation Conjoint de Cooperation en matiere d'Armement"(OCCAR). Idag deltar även Storbritannien, Italien, Belgien och Spanien. Syftet är att hantera ländernas samarbetsavtal och krigsmaterielprojekt. Sedan 1998 har OCCAR internationell juridisk status och kan sköta upphandling och hantering av krigsmateriel för medlemsländernas räkning.

LOI-avtalet

Sex EU-länder – Frankrike, Italien, Storbritannien, Spanien, Sverige och Tyskland – ingick i juli 2000 ett ramavtal om försvarsmaterielsamarbete.

Tillsammans står dessa länder för 94 procent av krigsmaterielproduktionen inom EU.

LOI-avtalet syftar till att ”underlätta omstrukturering och drift av den europeiska försvarsindustrin”. Det innehåller bland annat samarbete om forskning och utveckling, skydd av sekretessbelagd information, regler om leveranssäkerhet, harmonisering av de militära kraven på försvarsmateriel samt exportregler (bland annat gemensamma listor över godkända mottagarländer). Riksdagen godkände avtalet i mars 2001. Vänsterpartiet och miljöpartiet yrkade avslag.

Europeiska försvarsbyrån

European Defence Agency (EDA) startade 2004 och övertog då WEAG:s och WEAO:s verksamheter. En viktig uppgift är således att stödja upprättandet av en konkurrenskraftig europeisk försvarsindustri. På EDA:s hemsida anges att framgång för EDA betyder

1. bättre militära kapaciteter
2. starkare försvarsindustrier i Europa
3. mera värde för Europas skattebetalare.

EDA:s ordförande Javier Solana anser att EDA kan vara av stor betydelse eftersom ”behovet att stötta Europas utvecklingsmöjligheter för att matcha våra målsättningar är mer brådskande än någonsin. Och så är även kravet på oss att svara mot de utmaningar som våra försvarsindustrier står inför. Försvarsbyrån kan göra en stor skillnad.”

Kärnvapen

Två av unionens medlemmar är kärnvapenstater och de verkar inte ha planer på att avskaffa dem. Tvärtom har Storbritanniens finansminister Gordon Brown (utpekad som Tony Blairs efterträdare) förklarat att landet ska förbli en kärnvapenmakt. Han är beredd att spendera miljarder pund på en ny generation vapen för att Storbritannien ska behålla sin position i kärnvapenklubben.

Vidare har USA cirka 150 kärnvapenmissiler utplacerade i fem EU-länder; Belgien, Grekland, Italien, Nederländerna och Tyskland. Detta strider mot icke-spridningsavtalet, då dessa länder härmed får tillgång till kärnvapen. I avtalet ingår att kärnvapenstaterna förbundit sig att successivt avveckla alla kärnvapen.

Kommentar

Produktion och utveckling av krigsmateriel är en mycket viktig del av säkerhetspolitiken. Trots det kommer den sällan i fokus i den offentliga debatten. Förutom att stödja EU:s gemensamma försvarspolitik är krigsmaterielindustrin en viktig näringsgren på den internationella marknaden. Det gäller att sälja så mycket vapen som möjligt i världen. Det rimmar mycket illa med att EU skulle vara ett fredsprojekt.

I EU:s militära organ diskuteras över huvud taget inte kärnvapen. Men faktum är att det inom unionen finns två kärnvapenmakter. Fem länder har ett kärnvapensamarbete med USA, som ger dem tillgång till kärnvapen. Detta kan tolkas som att kärnvapen är nödvändiga för Europas säkerhet. Detta strider mot icke-spridningsavtalet. EU-parlamentet har antagit en resolution om icke-spridningsavtalet och betonat avvecklingen av kärnvapen. I verkligheten ser det annorlunda ut.

En mycket stark påtryckare är den euroepiska försvarsindustriföreningen AeroSpace and Defence (ASD) – en lobbyorganisation som har som vision att vara den mest inflytelserika organisationen i EU när det gäller krigsmateriel. Man är mycket tillfredsställd över utvecklingen i EU med satsningar på krishanteringsstyrka och snabbinsatsstyrka som kräver nya krigsmateriel. Dessutom har medlemsländerna i förslaget till konstitution skrivit under på att de ska upprusta.

Försvarsindustrin har de senaste tio åren genomgått en omstrukturering utan tidigare motstycke. Konsolideringsvågen startade i USA 1993 och har resulterat i att sex stora försvarssystem har bildats. I Europa startade omstruktureringarna något senare och främst inom flygområdet. Många av försvarsindustrierna i Europa styrs av företag i USA pga nya ägarförhållanden.

EU medverkar till att bygga upp ett europeiskt militärindustriellt komplex som kan hota nationalstaternas demokrati. Det gäller t ex medlemsländernas rätt att själva bestämma över sin policy för export av krigsmateriel.

Källor Krigsmateriel och försvarsindustrin – www.eu-upplysningen.se • Kanonforskning – Militär forskning och utveckling i Sverige, skrift av Rolf Lindahl • Ingenjörer och naturvetare för fred, 2006, Nedrustning av kärnvapen – en mänsklig säkerhetsfråga, skrift av Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet (IKFF), 2006 • Unionens insatsstyrka ger vapenindustrin nytt hopp – artikel av Emily von Sydow i Riksdag och departement nr 21, 2001 • Riksdagsprotokoll • WEAG:s hemsida: www.weu.int/weag • WEAO:s hemsida: www.weao.weu.int • Försvarsbyråns hemsida: www.eda.eu.int • Svenska försvarsindustriföreningens hemsida: www.defind.se

6 EU, VEU och Nato

Västeuroepiska unionen

Western Union bildades 1948 av Frankrike, Storbritannien, Belgien, Holland och Luxemburg för att ingripa om Tyskland skulle agera militärt igen. 1954 blev Tyskland och Italien medlemmar och namnet ändrades till Västeuropeiska unionen (VEU). Syftet var nu att

1. stödja varandra i händelse av aggression utifrån
2. verka för en framtida integration av Europa.

Under många år förde VEU en slumrande tillvaro i skuggan av Nato. Genom Maastrichtfördraget utpekades VEU som EU:s militära dimension. ”Unionen anmodar Västeuropeiska unionen som en integrerad del av unionens utveckling, att utarbeta och genomföra de beslut och åtgärder av unionen som berör försvaret.” På initiativ av Sverige och Finland fick alla EU-länder oavsett medlemskap i VEU rätt att delta i VEU:s aktiviteter. Sverige är observatör i VEU.

Petersbergsuppgifterna som ingick i VEU har integrerats i EU genom Amsterdamfördraget. Några år senare överfördes VEU:s satellitcentrum och Institutet för säkerhetsstudier. Därmed har VEU fråntagits väsentliga uppgifter och för åter en skuggtillvaro.

1999 valdes Javier Solana till generalsekreterare för VEU.

North Atlantic Treaty Organization

North Atlantic Treaty Organization (Nato) bildades 1949. Kärnan i Natos verksamhet var länge den kollektiva försvarsförpliktelse som baseras på artikel 5 i Natofördraget, det vill säga att alliansens medlemmar förbinder sig att försvara varandra mot ett angrepp utifrån. Under 90-talet ändrades denna policy i och med att Nato ingrep för att få slut på kriget på Balkan. Nu framhålls Natos roll som en säkerhetsbyggande organisation. Nya uppgifter som att främja stabilitet och fred i Central- och Östeuropa liksom att med-

verka i internationell krishantering anses allt viktigare. Natos högsta beslutande organ är Nordatlantiska rådet, som består av företrädare för samtliga Natos medlemsstater. Besluten i Nordatlantiska rådet tas med konsensus. Högkvarteret SHAPE är beläget i Bryssel.

Partnerskap för fred

Vid ett natomöte i januari 1994 initierades Partnerskap för fred (PFF) – ett militärt säkerhetssamarbete mellan Nato och länder i Europa, Centralasien och södra Kaukasus, som inte är medlemmar i Nato. Grundläggande för PFF är att varje enskild stat bestämmer inom vilka områden och på vilket sätt den är beredd att samarbeta. Förmågan att samverka i fredsfrämjande operationer, räddningsinsatser och internationella humanitära operationer är viktiga mål för PFF. Många betraktar partnerskapet som en förberedelse till medlemskap i Nato.

Sverige är medlem i PFF efter beslut i riksdagen 1994. Inga partier reserverade sig mot beslutet då. Idag finns en större skepsis hos bl a vänsterpartiet med tanke på hur samarbetet utvecklats.

Sverige har pga medlemskapet i PFF en delegation i Natos högkvarter under ledning av Sveriges natoambassadör. Delegationen tillkom 2003 och består av 12 personer.

Euroatlantiskt partnerskapsråd

I maj 1997 fattades beslut om att bilda ett Euroatlantiskt partnerskapsråd (EAPR). Rådet är ett konsultativt politiskt samarbetsorgan mellan Natos medlemmar och de länder som deltar i Partnerskap för fred. Syftet är att utöka det militära och politiska samarbetet mellan PFF-länderna och Nato och att ge partnerländerna större inflytande vid fredsbevarande operationer. Det första mötet inom ramen för EAPR hölls i samband med natotoppmötet i Madrid i juli 1997. Sverige deltar i EAPR. Vänsterpartiet och miljöpartiet motsatte sig detta.

Berlin plus

Natotoppmötet i Berlin 1996 beslöt att låta VEU använda natoresurser. Under flera år pågick diskussioner om hur det praktiskt skulle kunna genomföras. I december 2002 godkändes ”Berlin plus” (eftersom det byggde på Berlin-överenskommelsen från 1996), men nu handlade det om EU:s tillgång till Natos resurser.

Berlin plus-arrangemangen gäller endast de EU-medlemmar som antingen är medlemmar av Nato eller av PFF. Därmed deltar inte Cypern och Malta i krishanteringsoperationer där nato-resurser används. De slutliga detaljerna i Berlin plus-arrangemanget fastslogs under ett möte mellan Nordatlantiska rådet och EU:s kommitté för utrikes- och säkerhetspolitik (KUSP) i mars 2003.

Berlin plus-avtalet omfattar:

1. garanterad tillgång till Natos kapacitet för planering och strategisk ledning. I praktiken handlar det om tillgång till det europeiska natohögkvarteret SHAPE.
2. förmodad tillgång till andra natoresurser och gemensamma tillgångar. De resurser som faller inom denna kategori omfattar både resurser som ägs av Nato, till exempel AWACS-plan (obemannade spaningsflygplan) och staber samt nationellt ägda resurser, till exempel satellitspaning och strategiska flygtransporter. EU:s tillgång till dessa resurser är inte garanterad, utan måste godkännas av Nato i varje enskilt fall.
3. olika möjliga arrangemang för ledning av EU-ledda operationer där Nato-resurser används. En nyckelroll har getts åt den ställföreträdande överbefälhavaren för Natos europeiska styrkor (D-SACEUR).
4. anpassning av Natos försvarsplanering för att inkludera arrangemangen med EU.

I och med att Berlin plus-arrangemangen godkändes i mars 2003 kunde EU överta Natos fredsbevarande operation i Makedonien. I december 2004 ersatte EU även den natoledda fredsbevarande styrkan i Bosnien-Herzegovina (SFOR). Denna operation, EUFOR Althea, ledes av D-SACEUR i enlighet med Berlin plus-avtalet.

Europeiska rådet beslutade i december 2003 att samarbetet mellan Nato och EU ska stärkas genom att en EU-cell inrättas vid Natohögkvarteret SHAPE. Samtidigt ska Nato placera ut sambandsmän vid EU:s militära stab.

Samråd

Sedan början av 2001 hålls regelbundna möten mellan EU:s kommitté för utrikes- och säkerhetspolitik (KUSP) och Nordatlantiska rådet, samt mellan EU:s och Natos militära kommittéer. Möten på ministernivå ska i princip

äga rum minst en gång under varje ordförandeskap i EU. Det första ägde rum i Budapest den 30 maj 2001. Vid behov förekommer det även möten på arbetsgruppsnivå. Till exempel kan experter från Nato bistå EU:s arbetsgrupp, som arbetar med att planera och inventera EU:s militära kapacitet ("Headline Goal Task Force", HTF).

Kommentar

Successivt har samarbetet mellan EU och Nato utvecklats. Det är inte så konstigt med tanke på att av unionens 25 medlemmar är 19 med i Nato och fyra i Partnerskap för fred som har starka band med Nato. Vissa ser EU som en förlängning av Nato.

Samtidigt finns problem med att EU är beroende av Nato för att genomföra vissa aktioner. Turkiet kan som natomedlem blockera beslut pga konflikten med EU-landet Cypern. Därför kan det enligt vissa bedömare leda till att EU bygger upp egna resurser vad gäller högkvarter, kommandostrukturer, transportplan, etc.

Källor Basfakta om EAPR och PFF, regeringskansliets hemsida: www.sweden.gov.se • EU och Nato – www.eu-upplysningen.se • Western European Union – www.weu.int • Western European Union – en.wikipedia.org • Natos hemsida – www.nato.int • PFF – www.swedenembassy.be

7 Svensk säkerhetspolitik

Svensk säkerhetspolitik präglades under lång tid av politisk enighet. Alla partier var överens om en neutralitetspolitik definierad som ”alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig”. Ett starkt försvar och en väl utvecklad försvarsindustri skulle göra Sverige trovärdigt som neutralt land.

På 60-talet ansökte Sverige om association till EEC (dåvarande EG), men valde att inte fullfölja ansökan med hänvisning till neutralitetspolitiken.

År 1991 ansökte Sverige plötsligt om medlemskap i EG utan några förbehåll när det gällde utrikes- och säkerhetspolitiken. När statsminister Ingvar Carlsson redogjorde för ansökan inför riksdagen inledde han med att säga att ”grunden för svensk säkerhetspolitik är en fast och konsekvent neutralitetspolitik”.

Det blev snart uppenbart att neutralitetspolitiken inte skulle gå att förena med medlemskap. Därför ändrade riksdagen formuleringen om säkerhetspolitiken till ”militär alliansfrihet för att vi ska kunna vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde”. Dagen efter redogjorde Aftonbladet för beslutet under rubriken ”Igår dog vår neutralitet – nästa steg kan bli europaarmén”.

Historiskt vägval

Inför folkomröstningen 1994 tillsatte regeringen en mängd utredningar om konsekvenserna av ett svenskt medlemskap i EU. En av dem gällde utrikes- och säkerhetspolitiken, som Leif Leifland och Sverker Åström fick i uppdrag att utreda. De kallade sitt betänkande för ”Historiskt vägval”,

Utredarna konstaterade att ”Medlemskap i EU är förenligt med militär alliansfrihet, deltagande i gemensamt försvar är det däremot inte.” Vidare framhålls att ”det är många medlemsländers mening att gemensam utrikes- och säkerhetspolitik, allteftersom den förverkligas, naturligt kommer att aktualisera frågan om att låta den stödjas av ett gemensamt försvar.” ”Sverige har deklarerat att frågan om deltagande i gemensamt försvar nu

saknar aktualitet.” ”Man har från svensk sida också sagt att Sverige inte ska hindra den Europeiska unionens utveckling mot en gemensam försvarspolitik, som med tiden skulle kunna leda till ett gemensamt försvar.”

I betänkandet poängteras att beslut i EU om utrikes- och säkerhetspolitik fattas enhälligt. Inget land kan tvingas delta mot sin vilja. Samtidigt säger utredarna att ”Kravet om enhällighet, alltså i princip vetorätt för varje land, gäller allmänt men reglerna skall tolkas i en anda av allmän solidaritet och med en föresats att verkligen få till stånd gemensamma beslut närhelst möjligt.”

Ja-sidan använde denna utredning som argument för att svensk neutralitetspolitik kunde behållas – det gav vetorätten garantier för. Pierre Schori talade om dubbla veton.

Neutralitetspolitik i förändring

Inom EU finns stater som traditionellt varit neutrala såsom Finland, Irland, Sverige och Österrike. Sverige och Finland har genom sina utrikesministrar tagit initiativ för att knyta länderna närmare militära allianser. 1996 föreslog Tarja Halonen och Lena Hjelm-Wallén att även de stater som inte var medlemmar i VEU skulle kunna delta fullt ut i unionens beslut och operationer. Två år senare var det dags igen. Utrikesministrarna Tarja Halonen och Anna Lindh föreslog ett nära samarbete med Nato. Bl a konstaterade de att ”Av utomordentlig betydelse för utvecklingen av EU:s och VEU:s krishanteringsstrukturer är de nära relationerna med Nato och USA.”

Den formulering om neutralitet och alliansfrihet som riksdagen beslöt om 1992 bestod i nio år. ”Den formuleringen bör nu enligt vår mening, ses över”, sa Anna Lind i riksdagens utrikesdebatt i februari 2001. Regeringen inbjöd alla riksdagspartier till överläggning för att enas ”kring en bättre beskrivning av vår säkerhetspolitiska linje.” Regeringen kom överens med moderaterna, centerpartiet och kristdemokraterna om formuleringen ”Sveriges säkerhetspolitiska linje, militär säkerhet med möjlighet till neutralitet vid konflikter i vårt närområde, har tjänat oss väl.”

Ur utrikespolitiska förklaringar åren 1992–2005:

1992–2000	Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vi skall kunna vara neutrala i händelse av krig i vårt närområde, består.
2001	Den militära alliansfriheten är en tillgång för Sverige och har starkt stöd hos det svenska folket. Den ger oss handlingsfrihet.
2002	Sverige är militärt alliansfritt. Denna säkerhetspolitiska linje, med möj-

- lighet till neutralitet vid konflikter i vårt närområde, har tjänat oss väl.
- 2003 Sverige är militärt alliansfritt. Det är en politik som genom olika skeden tjänat oss väl i snart 200 år. Den ger oss handlingsfrihet.
- 2004 Sverige är militärt alliansfritt. Det är en politik som har tjänat, och tjänar, oss väl. Samtidigt vill vi engagera oss aktivt för ett stärkande av den europeiska säkerhets- och försvarspolitikerna.
- 2005 Sverige är militärt alliansfritt. Samtidigt är Nato en viktig partner till Sverige när det gäller insatser i krisområden.
- 2006 Den militära alliansfriheten ger oss både den självständighet vårt internationella engagemang behöver och möjligheten att delta i internationellt samarbete för fred och säkerhet.

Traditionellt sett har Sverige varit en stark anhängare av Förenta Nationerna. Svenska soldater har deltagit i fredsbevarande operationer i många delar av världen. Fortfarande framhålls stödet till FN i de utrikespolitiska deklARATIONERNA. Det finns också en benägenhet att framställa EU:s stridsgrupper som att de ska användas på mandat av FN. Men Leni Björklund har offentligt i en helsidesintervju i Dagens Nyheter (2004-11-27) sagt att det inte är nödvändigt med FN:s stöd vid ingripanden. Det kan finnas undantag från principen om FN-mandat för att svenska soldater ska gå ut i strid. Det är ännu en radikal omsvängning i säkerhetspolitiken.

I den utrikespolitiska deklARATIONEN i februari 2006 sägs också att ”För regeringen är det centralt att utveckla den transatlantiska länken och Sveriges samarbete med Förenta Staterna.”

Den utrikespolitiske kommentatorn Anders Mellbourn kommenterade den senaste utrikesdeklARATIONEN med orden: ”Man har formulerat sig mycket mer aktivistiskt i år.” ”Regeringen verkar mer natovänlig än någonsin.”

Svensk anknytning till Nato

Euroatlantiska partnerskapsrådet (EAPR) inrättades 1997 som den politiska ramen för arbetet inom PFF. EAPR och PFF är kopplade till Nato-strukturen. Sverige är med i såväl PFF som EAPR. Sverige deltar också i nato-ledda krishanteringsinsatser t ex i Afghanistan och Kosovo. Nato-ledda övningar äger rum på svensk mark. Enligt regeringskansliet är EAPR/PFF ”det främsta instrumentet för att utveckla den militära och civila samverkansförmågan som är nödvändig för att kunna delta i internationell krishantering och fredsfrämjande verksamhet.” EAPR har möten en gång om

året på utrikes- och försvarsministernivå i anslutning till Nato-rådets möten. På ambassadörsnivå möts rådet i Bryssel en gång i månaden.

Vid ett säkerhetspolitiskt seminarium i Göteborg i oktober 2005 deltog bl a Göran Grönberg från försvarshögskolan. På frågan om han ansåg att Sverige skulle bli medlem i Nato svarade han att det inte fanns någon anledning av militära skäl, eftersom vi är så involverade i Nato och dess strukturer. Frågan om medlemskap är politisk ansåg han.

På ett säkerhetspolitiskt seminarium på regeringskansliet i november 2005 konstaterade kanslirådet Hans-Christian Hagman på försvarsdepartementet att Sverige redan är så djupt inne i Nato att ingen skulle lägga märke till om vi också blev formella medlemmar. Han sa att det borde vara ett välkänt faktum att ett natomedlemskap inte skulle inkräkta på riksdagens beslutsmakt över vart Sverige skickar svenska soldater.

Hans-Christian Hagman beskrev också hur snabbt den europeiska försvarsintegrationen sker. Snart har vi inte bara gemensamma insatsstyrkor utan också gemensam försvarsindustri, gemensam forskning och gemensam utrustning i gemensamma mobiliseringsförråd.

Svensk vapenindustri

Svensk vapenindustri var en väsentlig del av neutralitetspolitiken. För att vara trovärdig som neutral stat i händelse av krig skulle vi inte vara beroende av import från den ena eller andra sidan. Försvarsindustrin var till för att försörja det svenska försvaret med materiel. Därför fanns också ett förbud att exportera vapen. Med utvecklingen av allt mer sofistikerade vapen blev Sverige tvunget att t ex importera vissa vapendelar. Av ekonomiska skäl blev det också nödvändigt att inte ha för små serier och därför behövdes viss export, vilken krävde och fortfarande kräver regeringens tillstånd.

Under 90-talet kom svensk försvarsindustri att övergå alltmer i utländsk ägo samtidigt som utveckling och produktion sker till stor del i samarbete med andra länders försvarsindustrier.

En beskrivning av denna förändring finns på Svenska Försvarsindustri-föreningens hemsida:

”Startskottet blev Alvis köp av Hägglunds Vehicle 1997 och bildandet av Alvis Hägglunds, tätt följt av British Aerospace (numera BAE Systems) köp av 35% av Saab 1998 (idag reducerat till 20%). Dessa var de första exemplen på ett transnationellt ägande och skulle sedan följas av amerikanska United Defense köp av Bofors Defence och tyska varvsjätten HDW:s (Howaldts-

werke-Deutsche Werft GmbH) köp av Kockums. 2004 köpte BAE Systems Alvis plc Hägglunds och skapade därmed Land Systems Hägglunds. Vidare gjordes en sammanslagning av ThyssenKrupp Werften och HDW 2005. Därmed bildades ThyssenKrupp Marine Systems AG, där Kockums ingår. I juni 2005 köpte BAE Systems Inc. (USA) United Defense och blev på så sätt ägare till Bofors Defence, nu med namnet BAE Systems Bofors, och dess dotterbolag BAE Systems C-ITS. I januari 2006 införlivades även Hägglunds, nu under namnet BAE Systems Hägglunds. Bofors och Hägglunds ingår därmed i affärsområdet Land & Armaments och styrs, genom holdingbolaget BAE Systems AB, från BAE Systems Inc. i USA.”

På kort tid har det europeiska försvarsindustriella landskapet dramatiskt förändrats, och det finns enligt försvarsindustriföreningen anledning att tro att omstruktureringen kommer att fortsätta.

Sverige deltar i europeiska försvarsbyrån (EDA) och har sedan starten 2004 en representant i ledningen. Sverige ingår också i LOI-avtalet tillsammans med de – totalt sex – länder som står för 94 procent av produktion av krigsmateriel inom EU. Avtalet innebär att exportregler inte gäller mellan dessa länder. Samproduktion gör också att nationella exportregler har svårt att göra sig gällande.

Förutom att försvarsindustrin är en mycket viktig del i europeisk säkerhetspolitik så blir den också alltmer kommersiell. Det gäller att ta andelar på den internationella vapenmarknaden.

Svensk representation i militära organ i Bryssel

Det är inte så lätt att exakt beskriva den svenska representationen i olika militära organ i Bryssel. Vissa personer är placerade i Bryssel och andra är placerade på försvars- eller utrikesdepartementet i Stockholm men ingår i arbetsgrupper el dyl och åker regelbundet på möten i Bryssel.

Detta är ett försök att beskriva bemanningen i Bryssel.

Svenska representationen	14 tjänster
Svenska delegationen i Natos högkvarter	12 tjänster
Europeiska försvarsbyrån	4 tjänster

Ännu svårare är det att få fram budgeten för den svenska representationen vad gäller militära frågor eftersom tjänsterna bokförs på olika departement i Stockholm.

Kommentar

Konsekvensbeskrivningen ”Historiskt vägval” inför folkomröstningen 1994 hade en mycket träffande rubrik. Den svenska säkerhetspolitiken har sedan EU-inträdet fullständigt förändrats.

Under många år var neutralitet, fredliga lösningar på konflikter, nedrustning, FN och solidaritet med tredje världen det som karakteriserade svensk politik. Nu gäller motsatsen.

Sverige är en mycket aktiv medlem i EU när det gäller säkerhetspolitiken. Det innebär att neutraliteten har förpassats till historien och alliansfriheten är tömd på innehåll. EU:s säkerhetsstrategi fokuserar på militära lösningar på konflikter. Sverige är berett att skicka ut soldater i rena krigsinsatser världen över för att stödja EU:s värderingar och hävda dess intressen, t ex behovet av energi.

Solidariteten har vänts från de fattiga folken till västvärldens rika länder med USA i spetsen. Samarbetet med Nato förstärks på olika sätt. Sverige ställer inte längre krav på att militära insatser som vi deltar i ska ha FN-mandat.

Krigsmaterielindustrin i Sverige byggdes upp för att göra svensk neutralitet trovärdig i händelse av krig. Idag har vapenindustrin utländska ägare – det går inte längre att tala om svensk vapenindustri. Bofors och Hägglunds har amerikanska ägare och styrs från USA. Med tanke på hur det militärindustriella komplexet styr den militära utvecklingen i USA är detta en mycket oroande utveckling. Ytterst handlar det om vår demokrati.

Svensk försvarsindustri skulle vara en garant för vår neutralitet men nu har syftet övergått till att exportera så mycket vapen som möjligt ut i världen. Svensk vapenexport har också ökat drastiskt de senaste åren.

Regeringen brukar framhålla miljö och jämställdhet som de frågor som Sverige driver i EU. Men om man tittar på bemanningen på svenska representationen i Bryssel så finns fyra personer på enheten ”Miljö och energi” och tolv som arbetar med säkerhetspolitiska frågor. Det säger en del om svenska prioriteringar i EU.

Källor Historiskt vägval SOU 1994:8 • Riksdagsprotokoll från utrikesdebatterna 2001-2006 • Basfakta om EAPR och PFF – regeringskansliets hemsida • Inte nödvändigt med FN:s stöd vid ingripanden - intervju i Dagens Nyheter med Leni Björklund 2004-11-27 • Dubbelspel om alliansfriheten - artikel i Göteborgs-Posten av Gert Gelotte 2005-11-29 • Ännu en glidning om alliansfriheten – artikel i Riksdag och Departement nr 6, 2006

Bilaga I

EU-staters deltagande stater i olika militära organ

EU	Nato	PFF	EARP	EDA	OCCAR	LOI	VEU
Belgien	x	–	x	x	x	–	x
Cypern	–	–	–	x	–	–	–
Danmark	x	–	x	–	–	–	obs
Estland	x	–	x	x	–	–	ass
Finland	–	x	x	x	–	–	obs
Frankrike	x	–	x	x	x	x	x
Grekland	x	–	x	x	–	–	x
Italien	x	–	x	x	x	x	x
Irland	–	x	x	x	–	–	obs
Lettland	x	–	x	x	–	–	ass
Litauen	x	–	x	x	–	–	ass
Luxemburg	x	–	x	x	–	–	x
Malta	–	–	–	x	–	–	–
Nederländerna	x	–	x	x	–	–	x
Polen	x	–	x	x	–	–	ass
Portugal	x	–	x	x	–	–	x
Slovakien	x	–	x	x	–	–	ass
Slovenien	x	–	x	x	–	–	ass
Spanien	x	–	x	x	x	x	x
Storbritannien	x	–	x	x	x	x	x
Sverige	–	x	x	x	–	x	obs
Tjeckien	x	–	x	x	–	–	ass
Tyskland	x	–	x	x	x	x	x
Ungern	x	–	x	x	–	–	ass
Österrike	–	x	x	x	–	–	obs

1 Ass=assisterande, obs=observatör.

2 VEU fyller idag knappast någon funktion då merparten av uppgifter överförts till EU

Eva-Britt Svensson är ledamot av GUE/NGL:s svenska delegation i EU-parlamentet från augusti 2004.

GUE/NGL

Europeiska förenade vänstern/Nordisk grön vänster
Parlamentariska gruppen · EUROPAPARLAMENTET